

مَا قَاتَلَ إِلَّا مِنْ قَاتِلِ إِلَّا
انْظُرُوا انْظُرُوا لَا تَنْظُرُوا

دیدہ او شفقہ ناظر
دورنایاب سفتہ ناظر

نظر کے کن پر گفتمہ ناظر
ویدنی او شنیدنی باشند

بے مرفہ التفات ناظر
قطعات و رباعیات ناظر

صد شکر کہ در حیات ناظر
مطبوع طبائع جہان شد

رباعیات و مزمع
در صبیح کوثر کلمہ نامہ محمد ربیع اللہ

مکتبہ انجمن ترقی علم

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE13404

بسم الله الرحمن الرحيم

قطعه

و فقر احوال من این است و بس
نامه اعمال من این است و بس

شسته ما قال من این است و بس
اهل خسر و بیند و داند که حسیت

ایضاً

معدن زر زیر زمین است و بس
اهل سحر زیر زمین است و بس

کان گهر زیر زمین است و بس
جستجو بهنر با که بود یادگار

ایضاً

کار خسر و مند همین است و بس
اصل اصول همه دین است و بس

صلح به هر کار نگذاشتن
رسم بجال غریب داشتن

ایضاً

عذاب بجز توبه و زخ بود که بگذازم

نعمیم و صلح توجبت بود که آسیاکم

بہ قرب بعد وہ وصل و پیچہ را و ناظر	قیامتت کہ می سوزم ہی سوزم
ایضاً	ایضاً
بہ فیض باطنی وارث حسن نازم	کہ کرد چشم بصیرت بیک نگہ بازم
کلام او چو مرا کرد زندہ جاوید	از ان سپس نبود حاجت بہ اعجازم
ایضاً	ایضاً
ایکہ جانِ جہانیاں ستی	اچہ میدہنت ہمان ستی
رحم فرما بحالم اے تورہیم	دریقین من و گمان ستی
رباعی	رباعی
ہر جائی و ہر کجائی سبحان اللہ	در فہم کسے نیائی ماشاء اللہ
سن طالبِ خیر و نفس مانگناہ	لا حول ولا قوۃ الا باللہ
قطعہ	قطعہ
تا بکے شکوہ و شکایتِ جوع	جانبِ حق بہ دل کنید رجوع
نیت زہار فائدہ زہار	گر نباشد بہ دل خضوع و خشوع
ایضاً	ایضاً
پہ سجد رفتہ با سامانِ سازے	ہمی خوانی نمازِ حق بنا زے
منیدانی کہ باید خواند ناظر	نماز بے نیازے با نیازے
ایضاً	ایضاً
جمعِ خاطر کن از خطورِ قلب	تاسیت شد حضورِ قلب
۱۰ مولانا حاجی سید محمد وارث حسن محدث پیر مرشد مصنف۔ ۱۱ حدیث انا عندن عبدی بی۔	

قبل قرب نماز اے ناظر	دور کن دور کرو زور قلب
ایضاً	
گنہ اندر شرت انسانی ست	گنہ نامو وہ ہم عاصی ست
گرچہ بالفعل پاک از عصیان ست	فعل بالقوہ لاجرم شدنی ست
ایضاً	
گنہ سیکم صدرہ از عقل و ہوش	کہ دریائے رحمت در آید بکوش
چو در دم بہ سختی بہ کوشد چہ غم	کہ باشد دو ادبش از ان سخت کوش
ایضاً	
ہر چند کہ دہر ناپسندم کردست	تا ہم بعقل الف بندم کردست
بے حاجت خویش تن گداگر شدہ ام	ہمدردی قوم درد مندم کردست
ایضاً	
چو من ناظر و فادائے نباشد	چو خدا و در جہان یار نباشد
بجز ذات خدا بے عیب کس نیست	گلے نبود کہ بے خارے نباشد
ایضاً	
مرو در سعی خویش مختار ست	کر وہ است انجہ او نمی یار ست
داشتن دل بیار دوست بکار	نیست دشوار گرچہ دشوار ست
ایضاً	
پیر استہ باغ و چمنے بایستہ	معتشوقہ شیرین سخنے بایستہ
۱۵ مولوی علی احمد قادری	

در فلسفہ ذہنی و نیز اخلاقی	ہم صحبت من ہیچو منے بایست
ایضاً	
بے گنہ راول ست گریشاں	باگنہ راول ست پاشا پاش
پاہ گل دارم و ہمہ گویم	کردے دگدگشتے لے کاش
ایضاً	
آن کس کہ گنہ نہ کرد زاری نہ کند	در کشت امید آبیا ری نہ کند
جز لطف خدا ندارد عاصی چہ	بے گریہ امید رستگاری نہ کند
ایضاً	
گاہ از سعی خود بر آرم کار	میرود گاہ سعی من بیکار
زین ہمہ کار و بار شد معلوم	من نہ مجبورم و نہ خود مختار
ایضاً	
بندہ دار و نسبتے با کردگار	ہم چنین پروردہ با پروردگار
مشکل این نسبت کہ دار عالمے	نسبت عاصی ست با آمرزگار
ایضاً	
بہ ہر جا رفتہ ام شام و پگاہے	بہ حسرت کردہ ام ہر سونگاہے
نمی یابم صدائے دوستداران	نمی آید صدائے کس جز آہے
ایضاً	
انسان کہ تہائی ست کار و بارش	آزار جماعتیست ہر آزارش
۱۱ اقتباس مقرر مولانا روم - کاش کردے دگدگشتے۔	
۱۲ ہمیں مذہب اہل سنت و جماعت است۔	

دزدی که ببرد مال کس را ناحق	شیراز و جمع کرد در هم کارش
ایضاً	
نیک میگردد و به نیکی بدسکس	بدشود و هم نیک یک از حد کس
تخط از زانی ست در هندوستان	از محال ست ارشود سید کس
ایضاً	
دو دست نیچ و تن انسان همه ترین	انجن و ماغ سر بود از بهر این وجود
عقلش در پورست و شریعت چو ریو	تا آدمی به منزل مقصد رسد بزود
ایضاً	
طائر قدسی بدام آورده	گر نه من ایم ریگستر دے
من که شیطان خود می زیدم	خوانم ار لا حول بر خود هر دے
ایضاً	
کس به کب به نر عزیز شود	آن که چیرے بود چیز شود
به به نر زود پیش ناظر	صاحب سپه و پیشر شود
ایضاً	
آن دروغی که راست بنماید	مس اندوده زر تواند بود
گر نذر دزد راستی اثر دے	سخت بے اثر تواند بود
ایضاً	
برای دوستداران دستگیری	بوقت سختی و مشکل بود خوب
۵. بجای یک سید نوشته بود نوشته شد	

حساب بذل و احسان نیست لیکن	حساب دوستان در اول و خوب
ایضاً	
نه گویمت که تولا ئی یا تبرائی	نصیحتی کنمت گر قبول فرمائی
حذر ز فتنه کن اے مدعی چو سگوائی	که التقیته دینی و دین آباءئی
ایضاً	
جزائے خیر عمل صحت تن است و سرور	سزائے سوء عمل آتشک جذام و شور
باین طریق مکافات دهر نتوان گفت	که بے سزائے گذار و ترا خدا اے عفو ر
ایضاً	
من به عصیان کم ز خا ورنیستم	این کر میگوید که من خشنیستم
او به دوزخ باشد و من در بهشت	انچنین تفریق با ورنیستم
ایضاً	
اے شبت شب برات و روزت عید	از مکافات بایدت ترسید
بکثاصحفت و بغور بخوان با	آیت بطش ربک شدید
ایضاً	
همه آدم چه خوبند و چه زشتند	بکار و دوزخند و یا بهشتند
گس نگذارش یک دم تو گویش	ز درد طینت آدم سرشتند
ایضاً	
هر عمل راست جزائے و سزائے معلوم	نیک سرور بد بد بد اندر معلوم
<p>۱۰۰ تخلص مولوی علی احمد دکنیل ۱۰۰ حضرت انسان که حدیث شریف را جامع است - میتوان شد سیوید و اندر شدن - و بخشنی اتحاد و هم بقصد و هم معنی و درت آید -</p>	

خوش خور و خوش مزینیک بقیض صحت	بد به سود عمل معده زلفت محروم
ایضاً	
امکن با آه و ناله حشر بر پا بگیر و ظالمان را زود حق نیک	خدا را لے دل اندک صبر فرما یو قهر هم لے اجل مستی
ایضاً	
ایام بهار فصل سرا با بگذشت گر بادی ظلم جور کردست چه غم	ز دوست که گوئی ایمن که گریا بگذشت بر گردن او بساند و بر با بگذشت
ایضاً	
نقد دشنام را به آسانی دہت باز پس چه حاصل از نیک	بکسے گرد ہی کہ بستانی این زر قلب باز بستانی
ایضاً	
ہر آنکہ فعل شرافت کند شریف بود بذات کس نبود و انحصار این خلعت	کہ اسم فاعل فعل شرافت ست شریف بود بہ ہر قد تاراست کوتہ این تشریف
ایضاً	
چو خواندیم این آیت لا تجھم بہ تبلیغ احکام کر دیم فکر	سواء علیسم الذر تنھم نیامد بدل هیچ و شد عقل گم
ایضاً	
وجود است چو در خلق مشترک در خلق بسوئے خود بکند ہر کسے بلطف خیال	بود بہ نوعیت خلق متحد ہر خلق چرا بہ خلق لگا ہے منی کنی بر خلق

ایضاً	
مکانے درین دہرنا پائیدار ندانای که یک روز خواہی گذشت	بنا کردہ ہچو حصن حصین اے این یا اشرف الغائین
ایضاً	
جائے وفائے عہد جفا کرد روزگار بود او در آفتے کہ رسید آفتے دیگر	باو ستا وزادہ چما کرد روزگار حشرے میان حشر پا کرد روزگار
ایضاً	
درین عالم کہ جائے ہر کسے ہست بر جایار فستم و دیدیم ناظر	کسے شر دار دو بے شر کسے ہست گنگائے چو من کمتر کسے ہست
رباعی	
از درد خود آرم بزبان گر سخن را لے ولے بران سنگد لے عہدہ جوئے	افسردہ و پشردہ کذاب بچنے را کا زردہ و رنجیدہ کند ہچو منے را
قطعہ	
پیر من جسم برین حالت زار من کرد بودہ ام ہچو خرے پابجلاب عصیان	حسن تدبیر سبکدوشی بار من کرد مرے از غیب برون آمد و کار من کرد
ایضاً	
بے گنہ در جہان ندانم کیست نیکی اندر بد و بدی در نیک	بے گنہ کس بگو چگونہ بزیست فرق در نیک و بد ندانم چھیست
ایضاً	

دور از دل خویش کن بوس را	آزار روا مدار کس را
در روزی است روزی او	از سفره خود مران گس را
ایضاً	
ایچا بعد از اتمل رسیده ایم	بے زاد ره خدا به توکل رسیده ایم
سود است در سرم که دین گلشن جهان	از بهر دیدن گل و بلبل رسیده ایم
رباعی	
خواهی که شود دل تو روشن چون ماه	و از قلب تو دور گردد این داغ گناه
اند ز سر لطیفه برگش و انگاه	به بر سر قلب خود بزن خاطر خواه
ایضاً	
لا از سر قلب خویش برگش و انگاه	برکش ز سر لطیفه تا دوش اله
دم راست کن و بسوسه چپ تا گردن	مان بر سر قلب خود بزن الا اند
قطعه	
جهان روز و شب سر بر سر میرود	ز حالے بجائے دگر میرود
بجائے رود بدتر از پیشتر	بجائے دگر خوبتر میرود
ایضاً	
هستی عالم است همچو سراب	نیست جز خاک باد و آتش و آب
طفلی و پیری است و عهد شباب	بعد آن عالم است عالم خواب
ایضاً	
همچو کس را بدان حقیر که او	منظر ذات کبریا باشد

ناظر این تفرقه بدین وحدت	چون تو دانا چنین چرا باشد
ایضاً	
پایه داله و شیدای منی تاب کشی	بر لب چاه که آمد ز سپی آب کشی
آب از چاه بدون آمد و دریای شد	پیش از انش که رسد نوبت و لای کشی
رباعی	
شرمنده ام از تو ای خداوند جهان	هر راز نهان است پیش تو عیان
رفتم ره ناصواب و کردم توبه	امید ثواب ارم از لطف همان
قطعه	
ایک شلخت نیست در کون و مکان	لطف و رحمت است عیان اند جهان
بے گنا مان نفی رحمت میکنند	من به عصیان میکنم اثبات آن
ایضاً	
بسکه در جان فگار و چشم بیدارم توئی	هر که پیدای شود از دور پندارم توئی
جامی این شجر خود اندر وجد میجو اند و کس	گفت گریه اش و خمر گفت پندارم توئی
ایضاً	
نماز است معین اصول و وقت ادا	نخوانده به کتاب اینک سید الشهدا
ز هر طرف به سرش میرسد تیر به تیر	مگر نه کرد در آن وقت هم نماز قضا
ایضاً	
شاید که ببال احتیاجش نه بود	در کارش هداوت است حاجش نه بود
این مجرّه از مجرّات هندی است در گیت هندی است - کوئی آریا سوگم نه از گیتان انگلیک چلا -	

زین و جہ کہ گرجب سحر مجروح شود	جہ زار شفاے جہل علاجش نہ بود
ایضاً	
بدایت نہ گردانت سر نوشت	کہ تبلیغ رانیت دروے مجال
پہنچیل حاصل چہ حاصل شود	چہ کار آیدت سعی کار محال
ایضاً	
و اماں من از گناہ چون تر باشد	خسارہ ام از سر شک بخون تر باشد
از غیبت من بروز محشر زاہد	حال تو ز حال من نبون تر باشد
ایضاً	
دنیا ہمہ ترک کرد ناظر	مجبور و سیکن از غلط و رست
دورش کند از دل و رسد باز	گوئی گس جلال پورست
ایضاً	
چیزے نخواہ از کس و چیزے مدہ بہ کس	این آبروے تو برد آن آبرے کس
از مال ز ہر آنچه کہ داری بیار و دہ	آن را کہ عاجز است و یتیم کس مرے
رباعی نسبت مسٹر محمود جی مالک پورٹ الہ آباد	
کاشی پر شاہ و پٹی آن فخر نہ بود	در صدق و دیانت و مدارت وجود
در ذکر و وجوب عظمت ہر استاد	باسے او بمن بصدق نیت فرمود
دانی کہ چہ کردہ بود مسٹر محمود	باہندے پیش نہ کہ استادش بود
در ضمن مشاوت بہ ہنگام و داع	پیش آمد و کفش پائے او رست نمود
سوا و علیہم الذریعہ ام لا تدریہم الا یومنون - تصنیف مسٹر ضلع فیض آباد -	

	قطعه	
جیفت این عمر گرانمایه چه آسان بگذشت خورم آن روز که گویند به ایمان بگذشت	و و و هفتاد و ز عمر من نادان بگذشت از بد و نیک که بگذشت برین جان بگذشت	
قطعه در ضمن بیان حقیقت حال خود اثبات وحدت به نفی وجود کثرت		
چراغ یک بود و من هزار می بینم شمارها به سیر بگذاری بینم	ز راستی نگم شد چو با کجی مائل چوبه حجاب به بینم چراغ و باز روم	راه
ایضاً		
به نور تقیه چشم انشتاری بینم که دل ز شکوه او بقیه راری بینم خیف و لاغر و زار و نزار می بینم	چرا نه پرده کم از شمع شمع چو من نوشته ایم به عذر این همه به چو لال چه گونه تابه ویرا و رسم چو من در	
ایضاً		
قمار بازم و دزدیم و کاذب و میخوار که ترک این همه یکبارگی بود و شوار که پیش این همه کذب و دروغ را بگذار نجات یافت از ان جمله عادت آخر کار	رسید پیش رسول خدا کس و بگفت چگونه ترک کنم جمله عادت خود را بفرمود گفت بنی کریم با آن مرد به ترک رحمت کذب بقیه رحمت صدق	
در واقعات راستی خود گفته شد		
ز نزار نه گفته ایم ناراست جز راست نماند هیچ باقی حق داد به راستی فروغی	ناخواست و خواست بے کم و کاست ناراست چو گفتم اتفاقی گفتم به مزاج اگر دروغی	

گفتیم و نبود هیچ چیز	گفته نموده شد پیشین
قطعه	قطعه
در کار خویش از پس کار مفاد خویش در تنگدستی و به مصیبت پیش کس	گاه نه کرده ام بدروغ آشنا سخن هرگز نه برده ام به سر التجا سخن
رباعی	رباعی
دانی که چو کل یوم اتبر باشد باین قامت و اذان آناظر	رغبت به نماز و روزه کمتر باشد تثویب درین زمانه بهتر باشد
قطعه	قطعه
آنانکه خلاف دعوی من گویند گویند که بدعت است تثویب مگر	بے من گویند اگر چه با من گویند از بهر نماز فخر احسن گویند
ایضا	ایضا
ترویج روح هر کس کرد است با دیزن بے مرد ز اعلیسی گویند و راست گویند	ز نماز در جهان کس یارب مباد بے زن لیکن نه گفت شخصی که فلان بزا و بے زن
رباعی	رباعی
جز در خدا کن شنائے دیگر پا مال کند خیال اغیار چنانکه	جز در گدا و مروجایے دیگر نقش کف پا ز نقش پایے دیگر
ایضا	ایضا
دشنام به هیچ حال از روی قیاس باشد نام محمود سبب بوی مکر و عسر	حاشا که بود عبادت رب التماس بشناس ایاز قدر خود را بشناس

رباعی	
دشنام به کار مستحب شیخین	انصاف بدست لست رب شیخین
حاجت به نماز اگر نه باشد چه عجب	آن را که عبادت است سبب شیخین
قطعه	
ز فضل خدا دور نبود چو سیرم	شوم در بهشت برین ضیف ناظر
ز مردن غمی نیست گر بعد مردن	بگویند مردم که صد حیف ناظر
ایضا	
در پس مردن من نیست عجب گر بکند	که و منور دو کلام غائب حاضر افسوس
بعد تاریخ وفات من دیگر حنین	خوژم آندم چو بگویند که ناظر افسوس
ایضا	
کند محبت با محبت پرواز	کبوتر با کبوتر باز با باز
وسلے با دام و دانه چون کنی صید	به مجبوری شود با غیر دساز
ایضا	
از صحبت مفسدان به پرهنیز	با آنکه نه کس بود میامیز
در صدق مقال و محنت و عدل	ناظر بکن اقتدا سے انگریز
ایضا	
هر چیز بجای خویش پاکست و حلال	نا پاک و حرام گردد از استعمال
ز هر که بر اے اندال زخم است	گر خود بخوری چیرا نباشد قتال
قطعه در وصف منشی شهبه شیر و پیکر فیض آباد متخلص به عاصی	

گفت روز در میان مجھے بابا کے	ایک عاصی را نباشد میل صحبت با کے
گفتش او مردم آئینست و نگریند ز کس	لیک اورد اقیانیر کے و نا کے
قطعہ	
خواہند برادرانِ مکی	در صید گئے برند مارا
وانگہ جو برادرانِ یوسف	در چاہ بیگند مارا
ایضاً	
احذر وایا ایہا المستبکرون	از جنون کبر و از کبر جنون
کرد و قرآنِ خدا سے ذوقِ کمال	مرح قیسین لایستبکرون
ایضاً	
زان کہ در سپیری ابہما جے نیست	بہ حوائج ہم احتیاج جے نیست
رفت بیانی وہ گفت بہ من	کردہ خویش را علاج جے نیست
ایضاً	
در گریہ خیال صید دانی کہ نہاد	رو باہ شعار کی چون کرد بیاد
جز حکم خدا نیاید این کار از انکہ	در ماوہ نیست این ہمہ استعداد
ایضاً	
مکن عیب بر ز از خالی من	کہ حد سے نثار و رسانی من
بدین نوبت آورد کار مرا	بہ بیگانہ آشنائی من
تخلص	

CALL No. {

1915551

(5)

ACC. NO. 13202

AUTHOR

ناظر صفدر

Class No.

191555

Acc. No. 13202

Book No. 111

Author

Title

Borrower's No.

Issue Date

Borrower's No.

Issue Date

TED

ON

AT THE TIME

MAULANA AZAD LIBRARY

ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

NOT TO BE ISSUED
PERSIAN SECTION
RULES:-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of **Re. 1-00** per volume per day shall be charged for text-books and **10 Paise** per volume per day for general books kept over - due.

